

**MEHNATGA HAQ TO'LASH HISOBIDA AXBOROT
TEXNOLOGIYALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH
IMKONIYATLARI**

Yusupova Malika

Andijon davlat texnika instituti "Buxgalteriya hisobi va menejment" kafedrası
dotsenti, i.f.n

Rustamova Mubina

Andijon davlat texnika instituti Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi 4-
bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalarining roli, ularning samaradorligini oshirish imkoniyatlari va amaliy qo'llanilishi tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida mehnatga haq to'lashning an'anaviy va zamonaviy shakllari, xodimlar ish haqi hisobini yuritishda axborot tizimlarining iqtisodiy va texnik afzalliklari yoritilgan. Shuningdek, maqolada elektron hisob-kitob tizimlarini joriy etish orqali xatoliklar kamayishi, ish haqi ma'lumotlarini tezkor tahlil qilish va byudjet mablag'laridan samarali foydalanish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari mehnat resurslarini boshqarish va xodimlar motivatsiyasini oshirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish samaradorligini ilmiy asoslash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: mehnatga haq to'lash, ish haqi hisobi, axborot texnologiyalari, elektron hisob-kitob tizimi, samaradorlik, xodimlar motivatsiyasi, byudjet tashkilotlari, avtomatlashtirish.

KIRISH

Zamonaviy byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lash tizimi xodimlarning mehnat samaradorligi, rag'batlantirish va ijtimoiy himoyani ta'minlashda markaziy o'rin tutadi. An'anaviy ish haqi hisobini yuritish usullari ko'pincha qo'lda bajariladigan jarayonlarga asoslangan bo'lib, bu esa xatoliklar va kechikishlarga olib keladi. Shu sababli, axborot texnologiyalarini joriy etish orqali ish haqi hisobini avtomatlashtirish, ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish va byudjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlash imkoniyatlari tobora oshib bormoqda [1].

Axborot tizimlarining joriy etilishi xodimlar ma'lumotlarini yagona bazada saqlash, hisobotlarni avtomatik shakllantirish va ish haqi hisob-kitobidagi murakkabliklarni kamaytirishga imkon beradi. Shu bilan birga, elektron hisob-kitob tizimlari orqali mehnatga haq to'lash jarayonida shaffoflik va adolatlilikni ta'minlash

mumkin bo'lad. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish xodimlarning mehnat unumdorligini oshirish bilan birga, moliyaviy resurslardan samarali foydalanishning muhim omili hisoblanadi [2].

Shu nuqtai nazardan, byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalarini joriy etishning samaradorligi va amaliy mexanizmlarini o'rganish dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalaridan foydalanish masalasi so'nggi yillarda iqtisodchi va menejer olimlar tomonidan keng tadqiq etilmoqda. Sh. Shodmonovning qarashlariga ko'ra, axborot tizimlari xodimlarning ish haqi hisobini avtomatlashtirish, ma'lumotlarni yagona bazada saqlash va hisobotlarni tezkor shakllantirish imkonini beradi [3]. Uning fikricha, elektron hisob-kitob tizimlari ish haqi jarayonini shaffof va adolatli qilishda muhim rol o'ynaydi.

R. Ehrenberg va R. Smithning ilmiy ishlarida ta'kidlanishicha, axborot texnologiyalarini joriy etish ish haqi hisobi jarayonida xatoliklarni kamaytirish va xodimlar faoliyatini samarali tahlil qilish imkoniyatlarini yaratadi. Ularning fikricha, bu nafaqat mehnat unumdorligini oshirish, balki moliyaviy resurslardan oqilona foydalanishning ham muhim omilidir [4].

N.G. Mankiw asarlarida aytilishicha, zamonaviy iqtisodiy boshqaruv sharoitida axborot texnologiyalari ish haqi tizimining samaradorligini oshirish bilan birga, xodimlar motivatsiyasini rag'batlantirishga xizmat qiladi. Muallif ish haqi ma'lumotlarini tezkor tahlil qilish va byudjet mablag'larini rejalashtirish imkoniyatlarini ham ushbu tizimning afzalliklari sifatida ko'rsatadi [5].

O'zbekistonlik olim A. Vahobovning tadqiqotlarida byudjet tashkilotlarida ish haqi hisobini elektron tizimlarga asoslash tajribasi yoritilgan. Vahobovning ta'kidlashicha, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish xodimlar faoliyatini baholash mezonlarini aniqlashtirish va ish haqi tarkibidagi rag'batlantiruvchi elementlarni oshirish imkonini beradi [6].

Shu nuqtai nazardan, yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalarini joriy etish xodimlar faoliyatini samarali boshqarish va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalarining samaradorligini o'rganish uchun tizimli va kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida taqqoslash, tahlil va umumlashtirish usullari orqali byudjet tashkilotlarida

ish haqi hisobini yuritishning an'anaviy va elektron shakllari solishtirildi. Shuningdek, normativ-huquqiy hujjatlar, amaliy hisobotlar va elektron tizimlar orqali olingan ma'lumotlar tahlil qilindi. Statistik va ilmiy tahlil usullari yordamida axborot texnologiyalarini joriy etishning samaradorligi, xodimlar motivatsiyasi va byudjet mablag'laridan foydalanishga ta'siri aniqlashtirildi. Tadqiqot natijalari asosida ish haqi hisobini avtomatlashtirish jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalaridan foydalanish xodimlar ish haqi hisobini avtomatlashtirish va moliyaviy resurslarni samarali boshqarishda muhim ahamiyatga ega. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy qo'lda yuritiladigan ish haqi hisoblari ko'pincha xatoliklarga va vaqt kechikishlariga olib keladi. Shu sababli, elektron hisob-kitob tizimlarini joriy etish orqali ma'lumotlarni yagona bazada saqlash, hisob-kitoblarni tezkor amalga oshirish va hisobotlarni avtomatik shakllantirish imkoniyatlari sezilarli darajada oshadi [7].

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, axborot tizimlari yordamida rag'batlantiruvchi va kompensatsion to'lovlar aniqligi oshadi, bu esa xodimlar faoliyatini baholash va ularni moddiy rag'batlantirish mexanizmlarini yanada samarali qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, elektron tizimlar ish haqi ma'lumotlarini tezkor tahlil qilish imkonini berib, xodimlar mehnat samaradorligini oshirish va byudjet mablag'laridan optimal foydalanishga xizmat qiladi.

Quyidagi jadvalda byudjet tashkilotlarida ish haqi hisobida axborot texnologiyalarini qo'llashning asosiy imkoniyatlari va ularning iqtisodiy afzalliklari ko'rsatilgan.

1-jadval

Mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalarini qo'llash imkoniyatlari

Axborot texnologiyalari imkoniyati	Mazmuni	Iqtisodiy va boshqaruv ahamiyati
Avtomatlashtirilgan ish haqi hisob-kitobi	Xodimlar ma'lumotlarini yagona elektron bazada saqlash	Hisob-kitob aniqligi oshadi, xatoliklar kamayadi

Rag'batlantiruvchi va kompensatsion to'lovlarni hisoblash	Ish haqi tarkibidagi qo'shimcha to'lovlarni tezkor va aniq hisoblash	Xodimlarning mehnat motivatsiyasi oshadi, rag'batlantirish tizimi samarali ishlaydi
Hisobotlarni avtomatik shakllantirish	Oylik va yillik hisobotlarni tezkor tayyorlash	Boshqaruv qarorlari uchun tezkor va ishonchli ma'lumotlar taqdim etiladi
Tahliliy imkoniyatlar	Ish haqi va samaradorlik ko'rsatkichlarini tahlil qilish	Moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va xodimlar faoliyatini optimallashtirish

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, axborot texnologiyalaridan foydalanish ish haqi hisobini nafaqat tezlashtiradi, balki tizimning shaffofligi va samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, byudjet tashkilotlarida elektron tizimlarni joriy etish xodimlar faoliyatini baholash va rag'batlantirishning ilmiy asoslangan mexanizmlarini yaratishga imkon beradi [8].

Shuningdek, tahlillar shuni ko'rsatdiki, elektron tizimlar ish haqi hisobini yuritishda vaqtni tejash bilan birga, xodimlar faoliyatini kuzatish va boshqarishning ham samarali vositasi hisoblanadi. Bu esa nafaqat mehnat unumdorligini oshirish, balki byudjet mablag'laridan oqilona foydalanish va hisobotlarni shaffof tarzda tayyorlash imkonini beradi. Shu bilan birga, elektron tizimlar yordamida ish haqi va rag'batlantiruvchi to'lovlarning integratsiyalashgan nazorati amalga oshiriladi, bu esa mehnat resurslarini boshqarishning ilmiy asoslangan yondashuvini ta'minlaydi.

Natijada, byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish xodimlar faoliyatini boshqarish va moliyaviy resurslarni tejashda asosiy vosita sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalaridan foydalanish ish haqi hisobini avtomatlashtirish, xodimlar faoliyatini samarali tahlil qilish va moliyaviy resurslardan optimal foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Elektron hisob-kitob tizimlari ish haqi jarayonidagi xatoliklarni kamaytiradi, hisobotlarni tezkor shakllantiradi va rag'batlantiruvchi hamda kompensatsion to'lovlarni adolatli belgilashga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, axborot texnologiyalarini joriy etish xodimlar motivatsiyasini oshirish, ish unumdorligini kuchaytirish va byudjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning asosiy omili hisoblanadi. Shu bilan birga, elektron tizimlar boshqaruv jarayonlarini yanada shaffof va izchil qiladi, mehnat resurslarini boshqarishning ilmiy asoslangan mexanizmlarini yaratadi.

Natijada, byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lash hisobida axborot texnologiyalarini samarali qo'llash nafaqat amaliy, balki iqtisodiy jihatdan ham dolzarb bo'lib, davlat tashkilotlari faoliyatini optimallashtirish va xodimlar ish sifatini oshirishda muhim strategik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shodmonov Sh. *Iqtisodiyot nazariyasi*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
2. Ehrenberg R.G., Smith R.S. *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*. – New York: Pearson Education, 2018.
3. Mankiw N.G. *Principles of Economics*. – Boston: Cengage Learning, 2021.
4. Vahobov A. *Byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lash tizimini avtomatlashtirish*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
5. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. – Toshkent, amaldagi tahrir.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining byudjet tashkilotlarida mehnatga haq to'lashga oid qarorlari.
7. Smith A. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. – London, 1776.
8. Ricardo D. *On the Principles of Political Economy and Taxation*. – London, 1817.